

Çince ve Çin Kültürü ile Türk Dili ve Kültürü Arasındaki Benzerlik ve Yakınlıklar

Similarity and Affinities Between Chinese and Chinese Culture and Turkish Language and Culture

Mehmet Güler

Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü

Ankara/Türkiye

e-posta mehmetguler01@hotmail.com

orcid 0000-0002-9312-6345

doi 10.54316/dilarastirmalari.1262609

Atıf

Citation

Güler, Mehmet (2023).

Çince ve Çin Kültürü ile

Türk Dili ve Kültürü

Arasındaki Benzerlik ve

Yakınlıklar. *Dil*

Araştırmaları, 33: 153-163.

Başvuru

Submitted

09.03.2023

Revizyon

Revised

14.06.2023

Kabul

Accepted

25.06.2023

Çevrimiçi Yayın

Published Online

27.11.2023

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two

Öz

Çince ve Türk dili her ne kadar farklı dil aileleri içinde gösterilse de içlerinde birçok ortak özellik barındırdıkları gözlemlenmektedir. Öncelikle bu iki dil grubunun aynı coğrafyadan ortaya çıkıp yakın bölgelere yayıldığını bilmemiz gerekir. Zira hem Ural-Altay dil ailesini hem de Çinceyi meydana getiren topluluklar Doğu Asya, Kuzeydoğu Çin topraklarında birer ulus haline gelmişlerdir. Bu nedenle Altay Türk lehçeleri ile Çincenin birçok yönden ortaklıklar barındırması kaçınılmazdır. Türk dili ve Çincenin fonetik ve morfolojik açılarından ortak yanları bulunmaktadır. Aynı şekilde cümle kuruluşu ve söz varlığı açısından da birtakım ortaklık ve benzerlikler mevcuttur. Bu ortaklıklar, iki dilin aynı coğrafyada ortaya çıkarken birbirini etkilediğini göstermektedir. Özellikle Eski Türkçedeki çok sayıda kelimenin Çince ile ortaklığı, bu sözcüklerin ortak bir kökten gelmiş olabileceklerini de düşündürmektedir. Bu ortak kökün Çince olduğunu söylemek, önyargılı ve bilimsellikten uzak bir yaklaşımdır. Bunun yerine bu sözcüklerin aynı coğrafyada varlık göstermiş olan eski ve ortak bir kültürden doğduğunu ifade etmek daha mantıklı olacaktır. Yine bir kısım yapısal özellik ile semantik yaklaşımın da benzerlik ve yakınlıklar içerdiğini belirtmek gerekir ki makalemizde bu yakınlıklar çeşitli açılardan ele alınıp, Çince ve Türk dilinin birbiriyle olan etkileşimi gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil ailesi, Ortak dil, Söz varlığı, Çince, Türk dili

referees and confirmed to be free of plagiarism.

ABSTRACT

Although Chinese and Turkish are specified in different language families, it is observed that they have many common features. First of all, we need to know that these two language groups emerged from the same geography and spread to nearby regions. Because the communities that give form both the Ural-Altai language family and the Chinese have become a nation in the lands of East Asia and Northeast China. For this reason, it is inevitable that Altaic Turkish dialects and Chinese have many partnerships in many ways. Turkish language and Chinese have common aspects in terms of phonetics and morphology. Likewise, there are some commonalities and similarities in terms of sentence structure and vocabulary. These commonalities show that the two languages influenced each other while emerging in the same geography. The commonality of many words, especially in Old Turkish, with Chinese, suggests that these words may have come from a common root. To say that this common root is Chinese, is a biased and unscientific approach. Instead, it would be more logical to express that these words emerged from an ancient and common culture that existed in the same geography. It should also be noted that some structural features and the semantic approach also contain similarities and affinities. In our article, these affinities will be discussed from various perspectives and the interaction between Chinese and Turkish languages will be tried to be shown.

Keywords: Language family, Common language, Vocabulary, Chinese, Turkish language

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Although Chinese and Turkish are shown in different language families, it is observed that they have many common features. First of all, we need to know that these two language groups emerged from the same geography and spread to nearby regions. Because the commonality of many words, especially in Old Turkish, with Chinese, suggests that these words may have come from a common root. It would be logical to think that this common root emerged from an ancient and common culture that existed in the same geography.

Research Purpose

It is necessary to see that Chinese and Turkish languages contain similarities and affinities in some respects. The aim of our article is to discuss these affinities from various perspectives and to show the interaction of Chinese and Turkish languages.

Background

Communities that constitute both the Ural-Altai language family and the Chinese have become a nation in the lands of East Asia and Northeast China. For this reason, it is inevitable that Altaic Turkish dialects and Chinese have many partnerships in many ways.

Research Problem

Language classifications put forward by various linguists in the 19th and 20th centuries are still debated. Groupings, familial formations or similarities between languages continue to be studied. Evidence that Turkish dialects belong to the Altaic language family or the Transasian language group is clear. However, the inclusion of Manchu, Korean and Japanese in this family brings with it a lot of controversy.

Research Questions

While all these languages form the Transasian languages, the strict exclusion of the Chinese society and its language, which is right next to or partially within the geography of these societies, raises various question marks.

Scope

It is necessary to see that Chinese and Turkish dialects are fed from or influenced by a common source in many respects.

Limitations

If we leave aside the words of common Arabic and Persian origin, which were transferred to Chinese and Turkish dialects after the 7th century, we can express the similarities between Chinese and Turkish language as follows: Turkish language and Chinese have common aspects in terms of phonetics and morphology. Likewise, there are some commonalities and similarities in terms of sentence structure and vocabulary. These commonalities show that the two languages influenced each other while emerging in the same geography.

Literature Review

For the article, various doctoral theses and etymological studies on Turkish language and Chinese were examined and various observations were used. The general feature of the resources used is that they deal with the geography, which is the common spread of Chinese and Turkish culture, and the common points of Chinese-Turkish history.

Methodology

The type of study is research, review article. Methods such as scanning and using historical comparative examples were used in the article. The data were obtained from linguistics studies and vocabulary resources.

Findings

Phonetic similarities, the presence of common sounds are interesting. The sounds of “ch, y, t, ng” in Chinese and Turkish dialects constitute the most similar aspect. Especially the “nasal ñ (ng)” sound is the common distinctive sound of Asiatic languages.

Morphological similarities, common affixes and structures are in question. While Classical Chinese is a structure consisting of monosyllabic words, nowadays syllables with semantic interest tend to come together to form compound words.

Syntax similarities, close uses in sentence structures are available. In Turkish and Chinese, the use of reduplication in spoken and written language draws attention.

There are many words that are thought to be of the same root in Turkic and Chinese: kej = 廣 guang “wide, long”; km = 韃 jiàn "scabbard"

Slang usages and negative metaphors are like in Turkish folk culture.

Similar perspectives arising from a common culture are striking. Poetry patterns of syllabic meter seen in Turkish poetry are also present in Chinese: It is seen that the ancient religion of the Turks, the belief in the Sky God, and the belief in Daoism,

Results

The data obtained from the findings show that Turkish and Chinese cultures are much more intertwined than their language seems.

Conclusions

The communities that make up the Asian languages became a nation in the lands of East Asia and Northeast China and dispersed to the Asian geography from this region. This situation affected the culture and language of Turkish, Mongolian, Japanese, Korean and Chinese societies in the region and brought them closer to each other. If we look at Turkish and Chinese in this context, it will be seen that these two languages have many similarities. Our

recommendation is to conduct more in-depth studies on this issue. The studies to be done are important in terms of linguistics and Asian cultural history.

0. Giriş

19. ve 20. yüzyıllarda çeşitli dil bilimciler tarafından ortaya konan dil sınıflandırmaları, halen tartışılmaktadır. Diller arasındaki gruplaşmalar, ailesel oluşumlar ya da benzerlikler incelenmeye, bu incelemelerden birtakım sonuçlar çıkarılmaya devam etmektedir. Türk lehçelerinin Altay dil ailesinde ya da Transasya dil grubunda olduğuna dair ortaya konan deliller nettir. Bu dil grubuna Mançuca, Korece ve Japoncanın da dahil ediliyor olması birçok tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Bütün bu dillerin Transasya dillerini oluştururken, bu toplumların yaşadığı coğrafyanın hemen yanı başında ya da kısmen içinde kalan Çin toplumunun ve ona ait dilin kesin bir şekilde dışarıda bırakılması çeşitli soru işaretlerini doğurmaktadır.

1. Yaklaşım ve Görüş

Çince ile söz varlığının % 70'i Çince sözcüklerden oluşan Japoncanın, Çince ile Korecenin bağlantıları ortaya konmuşken, Mançucada ve bugün bölgede hiç konuşuru kalmamış olan Liao hanedanlığına ait Kitan dilindeki Çince etkisi bariz iken (Öz Açık, 2017: 102, 118) Çince ve Türk lehçelerinin tamamen ayrı birer dil ailesi içinde olduğunu düşünüp, ortak bir kaynaktan hiç beslenmediklerini ya da birbirlerinden hiç etkilenmediklerini söylemek akla uygun değildir (Öz Açık, 2017: 105). Kaldı ki bu iki kültürün bin yıl yan yana yaşamış olması, Kuzey Çin dediğimiz bölgede Zhou Hanedanı gibi Türk kökenli olduğu düşünülen hanedanlıkların kurulması, Liao kültürünün Türk, Moğol, Kore, Çin kültürlerinin kaynağı kabul edilmesi gibi olgular Çin dili ile Türk dili etkileşiminin araştırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Diller arasındaki ilişkinin farklı türleri mevcuttur. Sadece kökensel ortaklıklar değil coğrafı, ekonomik ve sosyal ilişkiler, dil ilişkisine yardımcı olmaktadır. Bu etkenlerden en önemlisi, coğrafı yakınlıktır. Ortak yaşam alanlarında karşı karşıya gelen farklı toplumlar arasındaki kültürel, ticari ve sosyal alışverişler, bu toplumların dillerinin de ciddi şekilde etkileşimine neden olmaktadır (Öz Açık, 2017: 29).

2. Benzerlik Kapsamı

Çince ve Türk lehçelerini aynı dil ailesi içinde göstermek niyetinde değiliz ancak birçok açıdan bu iki dilin ortak bir kaynaktan beslendiği ya da birbirinden etkilendiğini görmek gerekir. 7. Yüzyıldan sonra Çinceye ve Türk lehçelerine geçen ortak Arapça, Farsça kökenli sözcükleri (Erdoğan, 2016: 180) bir kenarda bırakarak Çince ile Türk dilinin benzerliklerini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Fonetik benzerlikler, ortak seslerin varlığı
2. Morfolojik benzerlikleri, ortak ekler ve yapıların varlığı
3. Sentaks benzerlikleri, cümle yapılarındaki yakın kullanımlar (Chen, 2006: 78)
4. Ortak söz varlığı, aynı kökten geldiği düşünülen sözcükler
5. Semantik benzerlikler, ortak mecazlar
6. Ortak kültürden doğan benzer bakış açısı

3. İki Dilin Ortaklığı ile İlgili Bulgular

Fonetik yakınlık noktasında benzer seslerin yoğunluğu, hece yapılarındaki yakınlık üzerinde durulabilir. Çincedeki kelime anlamlı heceler sınırlıdır ve bu sınırlı heceler büyük çoğunluğu Türk lehçelerinde de sözcük olarak bulunur. Çince ve Türkçede ortak görülen kelime görevli heceler şunlardır: ai (ay), an; bai (bay), ban, ben, bin, bu; cao (tsav), can (tsan), chai (çay), chan (çan), cheng (çeng), qin (çin), qing (çing); dan, dang, deng, ding; kai (kay), kan, kang, kao (kav), kou (kov), kun; mai (may), mang, meng; san, sao (sav), su, sun; tai (tay), tan, tang, tao (tav), tin, ting, tun; xin (şşin), xing (şşing); yan, yang, yao (yao), yi, yin, yun... Verilen bu heceler, Çince anlamlı birer sözcüktür. Bu sözcükler, Eski Türkçe sözlerde de karşımıza çıkar. Tek sestem dört sese kadar bütün hece yapıları her iki dilde de vardır (Güler, 2017: 307). Her ne kadar Çince tek heceli diller ailesi içinde, Türk dili ise eklemeli diller grubunda gösterilse de Türk dilinin ve diğer dillerin de başlangıç safhası hece büyüklüğünde sözlerden ibarettir.

Çince ile Türk lehçelerindeki “ç, y, t, n” sesleri en büyük benzerlik yönünü oluşturur. Özellikle “genizsil n” sesi Asyatik dillerin ortak ayırt edici sesidir. Korece, Türkçe gibi Transasya dillerinde olan bu ses, farklı bir dil ailesi içinde kabul edilen Çince de vardır ve yoğun biçimde kullanılır. Hatta sonu sessizle biten sözcüklerin genelinde son ses “n” veya “genizsil n” sesidir (Tuğlu, 2006: 40; Uluscu, 2021: 3).

Klasik Çince tek heceli sözlerden oluşan bir yapıdayken, günümüzde anlamsal ilgi barındıran heceler bir araya gelerek birleşik sözcük oluşturma eğilimindedir. Bazen bu sözcükleri meydana getiren ikincil heceler, ek olarak değerlendirilmektedir. Çağdaş Çince eklerin çoğu geçmişteki bağımsız sözcüklerin ya da köklerin değişiminden oluşmuştur. Sözcük ya da sözcük köklerinin gerçek anlamını yitirerek dilbilgisel hale gelmenin bir sonucudur (Unudulmazbaş, 2015: 46). Türk lehçeleri de başlangıçta tek heceli sözcüklerden oluşurken, zamanla birleşme yoluna gitmiş, ikincil sözcüklerin bir kısmı da ek adı verdiğimiz yapılara dönüşmüştür (İlhan, 2019: 189). Bu noktada Türk lehçeleri ile Çincenin benzer süreçlerden geçtiği görülmektedir. Ekler arasında sağlam bir ortaklık söz konusu olmamakla birlikte bazı eklerin her iki dilde de benzer fonksiyonda olması dikkat çekicidir. Bu ekler içindeki 者 zhě (okunuşu cı, cie) ve 师 shī (şı) ekleri her iki dilde de meslek adı, sıfat veya bir yapıya bağlılık anlamı katmaktadır (Ma, 2016: 43).

厨师 chúshī (çuşu) “aşçı” (Yao, 2009: 208)”

战士 “zhànshì-cenkçi, savaşçı” (Zhao 1993, 11)

民族主义者 mínzú zhùyìzhě (minzu cuyıcı) “milliyetçi” (Yao, 2009: 951)”

老者lǎozhě “yaşlı adam”; 长者zhǎngzhě “yaşça büyük kimse”

来者láizhě “gelen kimse” (Unudulmazbaş, 2015: 64)

Türk dili ile Çince arasındaki benzer yönlerden biri de ikilemelerdir. Çince de konuşma ve yazı dilinde yoğun olarak ikileme kullanımı göze çarpmaktadır.

马马虎虎 mǎmǎhūhū “şöyle böyle” (Yao, 2009: 904)

慢慢吞吞mànman tūntūn “yavaş yavaş” (Yao, 2009: 913)

花花绿绿 huāhuā lǜlǜ “rengarenk”;

形形色色 xíngxíngsèsè “çeşit çeşit” (Unudulmazbaş, 2015: 28)

Türk lehçelerinde gördüğümüz ölçü sözcükleri Çince daha da ayrıntılı şekilde vardır. Her tür varlık veya kavram için ayrı birer ölçü sözcüğü görülür:

一位老师 Yī wèi lǎoshī “bir (saygın) öğretmen” (Yao, 2009: 805)

一个人 Yī gè rén “bir (tane) insan” (Yao, 2009: 1147)

一头蒜 yītóu suàn “bir (baş) sarımsak” (Yao, 2009: 1330)

一台电视 Yī tái diànshì “bir (kurulmuş) televizyon” (Yao, 2009: 1342)

Eski Türkçedeki “mu” soru edatı, Çince “吗ma” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu iki sözcüğün aynı kökenden gelip gelmediği araştırılmaya değer bir diğer noktadır.

好吃吗? Hào chī ma? “Lezzetli mi?” (Yao, 2009: 517)

Türk dilinde ve Çince aynı kökten geldiği düşünülen birçok sözcük vardır:

bahşı ~ pahşı = Chin. 博士bóshì “öğretmen, üstat, usta” (Caferoğlu, 2015: 31)

bur (br) = Chin. 佛Fó Buda (Wilkens, 2021: 200)

čač = Chin. 碑磔 > 砗磔chēqú “firuze, turkuaz, kaş” (Mo. čaš) (Wilkens, 2021: 215)

čaŋ = Chin. 踰> 踰zhēng “küçük çan (ritüel eşyası)” (Mo. čang; Lessing 2003: 264)

čín = Chin. 真> 真zhēn “gerçek, doğru” (Wilkens, 2021: 228)

čintan ~ čint(a)n = Chin. 旃檀 zhāntán < Skt. candana “sandal” (Wilkens, 2021: 233)

ka = Chin. 家>家jiā “akraba” < ka kadaš (Wilkens, 2021: 316)

kars = harse < Chin. 褐子hèzi “yün kumaş, çuval gibi kumaş” (Wilkens, 2021: 339)

keŋ = Chin. 廣>廣guang “bol, uzun, ayrıntılı, kapsamlı, yayılmış” (Wilkens, 2021: 364)

kın = Chin. 鞞jiān veya 劍jiàn “(kılıç için) kın” (Wilkens, 2021: 371)

- kıvtu = Chin. 鉸刀 > 较刀jiǎodāo “makas” (Wilkens, 2021: 375)
- kunçuy = Chin. 公主 gōngzhǔ “kadın, prenses, kraliçe, eş” (Wilkens, 2021: 423)
- küg = Chin. 曲 qū “şarkı, melodi, nağme” (Wilkens, 2021: 437)
- oŋ = Chin. 王 wáng “prens, hükümdar” (Wilkens, 2021: 510)
- Pak = Chin. 白bái “beyaz, pak” (Wilkens, 2021: 549)
- saŋun = Chin. 將軍 > 将军jiāngjūn “general, paşa” (Tekin, 2016: 308)
- sır = Chin. 漆qī “cila, vernik, vernikli nesne, vernikli” (Mo. sir) (Wilkens, 2021: 610)
- sıcı < sı-tsı (br) = Chin. 四至 sìzhì “sınır” (Wilkens, 2021: 611)
- sin = Chin. 蝶 xīn “on gök dizisinin sekizinci halkası” (Wilkens, 2021: 614)
- şuu = Chin. 水shuǐ “su” (Wilkens, 2021: 658)
- tāŋ ~ t(ā)ŋ = Chin. 等děng “aynı, benzer, denk” (Mo. teng) (Şirin, 2014: 75)
- tıŋ = Chin. 听 < 聽tīng “dinleme, işitme; ses, çingırtı” (Wilkens, 2021: 715)
- toŋ- = Chin. 凍 > 冻dòng “donmak, donarak ölmek, üşümek” (Wilkens, 2021: 731)
- toyın ~ toyin = Chin. 道人 > 道人dàoren “Budist rahip” (Mo. toyin) (Wilkens, 2021: 735)
- tsui = Chin. 罪 > 罪zui “günah, suç, kabahat” (Wilkens, 2021: 751)
- yinçü = Chin. 珍珠zhēnzhū “inci” (Wilkens, 2021: 904)
- beŋgü (=Çince man “bin” + ko “eski” > Korece manko ‘sonsuz’) (Räsänen, 1969: 334b)
- soğan = 蒜suàn “sarımsak” (Yao, 2009: 1330)
- tayfun = 台风táifēng “tayfun, kasırga” (Yao, 2009: 1342)
- çay = 茶chá “1.çay ağacı ve yaprakları 2.içilen çay” (Yao, 2009: 144)
- beg = bo 伯 “bey”; kap = jia 甲 gap “kap” (İnayet 2004, 1403)
- beg, bey = Çince 百bǎi “yüz kişinin başı” (Clauson: 322) (Yong, 1999: 227).
- bi 匕 bıçak; bi 畀 birmek / virmek / vermek; bo 博 bol, çok;
- bo 帛 bez /böz; bu 布 bez / böz; che 撤 çekilmek; er 儿 er/erkek;
- ge 割 kesmek; gu 鵠 kuğu; guang 广 geniş/keng; he 何 ka “nasıl, ne, nere”;
- hu 拈 ku;t huo 火 ot; kuang 矿 kan “maden”; ti 踢 tepmek; ti 剔 tıtmak “ufalamak”;
- tu 土 tupa / toprak; ya 涯 yar / uçurum; yan 炎 yanmak;
- you 油 yağ; zhan 战 ceng; kao 烤 kavurmak (İnayet 2004, 1406)

Türk lehçelerinde yukarıda verdiğimiz ortak kökler dışında başka Çince sözcükler de bulunmaktadır. Özellikle Eski Uygurca döneminde Budizm etkisiyle çok sayıda Çince sözcük Uygurcaya geçmiştir (Elmalı, 2020: 61). Son dönemde de Çin kültürünün baskılayıcı etkisiyle ticaret, spor, bilim, hukuk, askerlik vb. alanlara ait birçok Çince terimin Yeni Uygurcaya dahil olduğu görülmektedir.

Yine Türkiye Türkçesinin de dahil olduğu çeşitli Türk lehçelerinde Çince'den geçtiği düşünülen birtakım sözcükler yer almaktadır (Yakup, 1990-96).

Bu iki dil arasında anlamsal kurgularda, metaforlarda ve bakış açısında da bir benzerlik söz konusudur. Argo kullanımlar ve olumsuz içerikli benzetmeler Türk halk kültüründeki gibidir.

母狗 mǔgōu “1.dişi (kancık) köpek 2.or.spu, şirret kadın” (Yao, 2009: 967)

花魁 huākuí “çiçeklerin kraliçesi (eski zamanlarda fahişelerin lakabı)” (Yao, 2009: 554)

Yine akrabalık adlarında ve hitaplarda Çince ve Türk dili, kültürü arasında ortak birtakım yaklaşımlar söz konusudur:

爸爸 bàba “baba” (Maimaitiaili; 2019: 79)

哥哥 gēge “ağabey, abi, büyük erkek kardeş” (Yao, 2009: 439)

奶奶 nǎinai “nine” (Yao, 2009: 976)

师傅 shīfu “usta” (Yao, 2009: 1246)

阿姨 āyí “1.teyze 2.anne ile yaşıt kadınlar 3. bebek bakıcısı” (Necip, 2013: 24)

Türk ve Çin kültüründe toplumların hayata bakışı, yaşam biçimleri ve sanatsal faaliyetleri çok farklı değildir. Şiir anlayışlarındaki yakınlık da dikkat çekicidir. Türk şiirinde görülen hece ölçüsünün farklı kalıpları ile yazılmış, söylenmiş şiir formları Çince'de de vardır:

七言诗 qīyánshī “yedi karakterli, yedi heceli şiirler” (Yao, 2009: 1063)

七古 qīgū “Tang öncesi yedi heceli uyaklı şiirler” (Yao, 2009: 1063)

古体诗 gǔtǐshī “Tang dönemi öncesine ait yedi heceli bir şiir türü” (Yao, 2009: 467)

绝句 juéjù “5-7 heceli dört dizeden oluşmuş, uyaklı şiirler” (Yao, 2009: 727)

骚体 sāotǐ “altı heceli beyitlerden oluşan şiir” (Yao, 2009: 1187)

四言诗 sìyánshī “Han dönemine ait dört heceli bir şiir formu” (Yao, 2009: 1320)

五绝 wǔjué “beş heceli ve dörtlüklerden oluşan şiir” (Yao, 2009: 1469)

五言诗 wǔyánshī “tek dizeli beş heceli şiir” (Yao, 2009: 1470)

4. Kültürel Ortaklıklar

Türklerin eski dini olan Gök Tanrı inancı ile Çin mistik kültürünün önemli bir parçası olan Daoizm inancının benzer kavram ve ritüellere sahip olduğu görülmektedir. Eksen Çağı'nın dönemi itibarıyla Doğu'dan Batı'ya uzanan küresel aydınlanmasının karakteristik özelliklerini kendisinde barındırdığını düşündüğümüz Daoizm, gerek bu Çağ'ın felsefi düşünme biçimini aşkın ve kapsamlı bir içerikle içermesi ile gerekse de eski Türk kozmogonisi ve Chou

dönemi Çin düşüncesi ile yakın ilişkide olması ile önem kazanmıştır (Kurşunoğlu, 2020: 8). Daoizm, sahip olduğu evrensel dikotomik felsefe ile Türklerin gök-yer dualitesine dayalı kozmogonik anlayışını yansıtmaya açısından önem kazanmıştır (Kurşunoğlu, 2020: 12). Daoizm bir toplum felsefesinden çok elit kesimin felsefi akidesi olmuş, MÖ 3. yüzyıldan itibaren eski Türklerin dini olan Şamanizm'den birçok unsurları bünyesine almış ve Konfüçyanizm de bundan etkilenmiştir (Kurşunoğlu, 2020: 13). Eski Çin-Türk kozmogonisini şekillendiren gök-yer dikotomisi ve bunların arasındaki kağan olarak insanın konumu ile Daoizm'in xingxang ve chi üçlemesi büyük benzerlik içindedir (Esin, 2001: 23).

Gök Tanrı inancında imparator, Tanrı'nın oğludur. Bu durumu Çin Daoist kültüründe de görmekteyiz:

天驕 Tiānjiāo “Tanrının oğlu, imparator” (Yao, 2009: 1369)

天皇 tiānhuáng “Tanrının Oğlu, imparator, mikado” (Yao, 2009: 1369)

Ölünce göğe yükselme inancı her iki inanışta da vardır:

升天 shēng//tiān (e.) göğe yükselmek, uştmaha gitmek, ölmek (Yao, 2009: 1232)

Atalar kültü ve buna bağlı ritüeller, büyü ve kehanet işleri Daoist inançta da görülür:

妖道 yāodào “Daoist büyücü, şaman” (Yao, 2009: 1744)

珑 lóng “yağmur duasında kullanılan ejderha desenli yeşim taşı” (Yao, 2009: 873)

南面 nánmiàn “güney, güneye bakmak, kral olmak” (Yao, 2009: 979)

七 qī “kişinin ölümünün 7. gününde yapılan tören” (Yao, 2009: 1063)

符咒 fúzhòu “Daoistlerin sihirli figürleri ve büyüler” (Yao, 2009: 407)

醮 jiào “Daoist kurban merasimi” (Yao, 2009: 666)

神符 shénfú “Daoist keşişlerin ruhları çağırma figürleri” (Yao, 2009: 1227)

玉皇大帝 Yùhuáng Dàdì “Yeşim İmparatoru” (Yao, 2009: 1728)

夔夔 bìxì “efsanevi kaplumbağa, kağlumbağa kaidesi” (Orhun Yazıtları'nda olduğu gibi taş anıtların altına konmuştur.) (Yao, 2009: 72)

龟跌 guīfū “bir taş tabletin kaplumbağa biçimli kaidesi” (Yao, 2009: 490)

5. Değerlendirme ve Sonuç

Yukarıda verdiğimiz örneklerde de görüldüğü üzere Türk lehçelerindeki pek çok hususun, Asya toplumlarına ait çok sayıda unsurun her iki dil ve kültürde de var olduğunu gözlemlemek mümkün. Benzer örneklerin yapılacak araştırmalarla artacağını varsayabiliriz.

Her ne kadar farklı dil aileleri içinde gösterilse de Çin ve Türk kültürlerinin, binlerce yıldan beri yan yana, hatta iç içe olduğu görülmektedir. Zira Türkçe, Korece, Japonca ve Çince dillerini meydana getiren topluluklar Doğu Asya,

Kuzeydoğu Çin topraklarında ulus haline gelmişler, bu bölgeden Asya coğrafyasına dağılmışlardır. Bu durum bölgedeki Türk, Moğol, Japon, Kore, Çin toplumlarının kültürünü ve dilini etkilemiş, onları birbirine yaklaştırmıştır. Türkçe ve Çinceye bu bağlamda bakılırsa bu iki dilin birçok benzerlik içerdiği görülecektir. Söz varlığı noktasındaki ortaklıkların yanı sıra söz yapısı, cümle kuruluşu ve çeşitli anlamlandırmalarda bu hususu görmek olasıdır. Belli seslerin her iki dilde de yoğun şekilde kullanılıyor olması, morfolojik yakınlıklar da dikkat çekicidir. Yine aynı bölgeden ortaya çıkan bu kültürlerde birçok dinsel ve folklorik benzerliğin, yakınlığın olduğu da göze çarpmaktadır.

6. Kaynakça

- AKAR, Ali (2020). *Bilge Tonyukuk Yazıtı*. İstanbul: Ötüken.
- CAFEROĞLU, Ahmet (2015). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- CHEN, Chien-Hsun (2006). *Koşaç Tümceleri: Evrensel Dilbilgisi Çerçevesinde Türkçe ve Çincenin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CLAUSON, Sir Gerhard (1972). *An Etymological Dictionary Of Pre Thirteenth Century Turkish*. Oxford University Press.
- ELMALI, Murat (2020). "Eski Uygurcada Alıntı Sözcükler ve Eski Uygurca-Çince Ödünçleme Sistemi". *Dilbilim Dergisi*, 34, 57-71.
- ERDOĞDU, İnci (2016). "Arapça ve Farsçanın Çinceye Etkisi". *Nüsha*, 16/43: 179-188.
- ESİN, Emel (2001). *Türk Kozmolojisine Giriş*. İstanbul: Kabcacı.
- GÜLER, Mehmet (2017). *Bir Çin Atasözü Der ki*. Ankara: Kitap 72.
- İLHAN, Nadir (2019). "Türkçede Kelimelerin Ekleşmesiyle Ortaya Çıkan Ekler". *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 75: 149-162
- İNAYET, Alimcan (2004). "Türkiye Türkçesi İle Çincedeki Benzer kelimeler Üzerine" V. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1399-1408.
- KURŞUNOĞLU, Mustafa Said (2020). "Eksen Çağı'nda Türk Kozmogonisi, Eski Çin (Chou) Düşüncesi ve Antik Grek Felsefeleri Taoizm Etrafında Bir Araya Geliyor: Taoizm ve Timaios Diyaloğunun Yapısal İlişkileri". *Temaşa Felsefe Dergisi*, 13, 6-32.
- LESSİNG, Ferdinand (2003). *Moğolca Sözlük* (Çev. Günay Karaağaç). Ankara: TDK.
- Lİ, ZHIYU (2004). *Türkçe'de ve Çince'de Üye Değişirimi Yapan Eylemler Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MA, Lijiana (2016). *Çince ve Türkçede isimlerin Biçimbilimsel Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MAİMAİTİAİLİ, N. (2019). *Çağdaş Uygurcanın Ağzları ve Söz Varlığı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- NECİP, Emir Necipoviç (2013). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Çev. İktil Kurban). Ankara: TDK.
- ÖZ AÇIK, Gülhan (2017). *Dil Akrabalığı Ve Altay Dillerinin Akrabalığı Araştırmaları Hakkında Bir Değerlendirme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- ÖZTÜRK, Müesser (1990). *Çağdaş Uygurca ve Çince'de 1829 Temel Sözlük*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- RÄSÄNEN, Martti (1969). *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türksprachen*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainenseura.
- SCHUESSLER, Axel (2007). *Abc Etymological Dictionary of Old Chinese*. Honolulu: University Of Hawaii Press.
- ŞİRİN, İzzet (2014). *Uygur Sivil Dokümanlarının Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TEKİN, Talat (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK.

- TUĞLU, Simay Erden (2006). *Türkçe ve Çincenin Ses Yapıları Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ULUSCU, Gizem (2021). *Eski Türkçedeki Geniz Seslerinin Tarihi ve Modern Türk Dillerindeki Gelişimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- UNUDULMAZBAŞ, Feyza (2015). *Çağdaş Çincenin Ek Sistemi*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- WILKENS, Jens (2021). *Handwörterbuchdesaltuigurischen, Altuigurisch – Deutsch – Türkisch (Eski Uygurcanın El Sözlüğü)*. Göttingen: Erschienen im Universitäts verlag.
- YAKUP, Abliz vd. (1990). *Uygur Tilinin İzahlık Lügiti*. Pekin: Milletler Neşriyatı.
- YAO, Xiaoping (2009). *HànYīng Cidiǎn 汉英词典*. Beijing: Foreign Language Research Press.
- YONG, Songli (1999). *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*. İstanbul: Simurg.
- ZHAO, Shijie (1993). *Uygur Tilining Söz Yasaş Kaideliri- (维吾尔构词法wéiyúgòu cífǎ)*. Şinjiang: Xinjiang Renmin Chubanshe.